

Damian Kasprzyk
Uniwersytet Łódzki

Regionalizm plocki w okresie II Rzeczypospolitej¹

Charakterystycznym zjawiskiem w życiu społecznym, naukowym i kulturalnym Polski lat 1918-1939 był regionalizm. Szczególnie wyraźnie rozwinął się regionalizm rozumiany jako ruch społeczny, koncentrujący się na pogłębianiu, pielęgnowaniu, propagowaniu bądź odnawianiu dziedzictwa kulturowego danego regionu, a także dbałości o jego rozwój gospodarczy. Ruch ten w latach 20. XX wieku zyskał legitymizację społeczną i programową, został zdefiniowany co do swoich założeń i celów. Wówczas terminy region i regionalizm zaistniały na stałe w języku polskim. U podstaw regionalizmu leży tradycje społecznikowskie z obszaru wszystkich trzech zaborów ziem polskich, powstałych po upadku I Rzeczypospolitej. Ponadto wpłynęły nań: zabiegi zmierzające do podtrzymania i pielęgnowania wybranych elementów kultury ludowej, osiągnięcia regionalizmu francuskiego, rozwijające się krajoznawstwo oraz inspiracje wybitnych pisarzy – przede wszystkim Stefana Żeromskiego.

W ruchu regionalnym II Rzeczypospolitej partycypowali mieszkańcy Płocka, miasta posiadającego bogate tradycje historyczne. Płocczanie działali w już istniejących stowarzyszeniach lub zakładali nowe, podejmując rozmaite inicjatywy kulturalne, społeczne i gospodarcze. Regionalizm plocki tego okresu wart jest wszechstronnego opracowania z kilku zasadniczych względów.

Do dorobku ruchu regionalistycznego II Rzeczypospolitej powraca się tutaj przy rozmaitych okazjach. Istnieje wiele dowodów świadczących o zakorzenieniu się w plockich tradycjach idei wówczas ukształtowanych. Pewne okoliczności, w jakich znalazł się Płock w 2. połowie XX w. skłaniały do szukania podobieństw. Regionaliści po II wojnie światowej starali się o poprawę warunków komunikacyjnych miasta i regionu, podobnie jak czynili to działacze z okresu II Rzeczypospolitej. W trakcie dyskusji nad reformą administracyjną kraju w latach 90., walczono o utrzymanie województwa płockiego, wykorzystując te same argumenty jakimi posługiwali się regionaliści, starający się, również bez powodzenia, o powstanie województwa w latach 20. i 30. XX w. W plebiscycie ogłoszonym przez plockie media na najwybitniejszego płocczanina XX wieku,

¹ Autoreferat rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego 11 stycznia 2007 r. Promotor: prof. nadzw. dr hab. Andrzej Lech (Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ.), recenzenci: prof. nadzw. dr hab. Władysław Baranowski (Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ.) i prof. dr hab. Jerzy Dąmrosz (Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku).

w ścisłej czołówce obok Ludwika Krzywickiego, Władysława Broniewskiego i Tadeusza Mazowieckiego znalazł się regionalista, aktywny w okresie II Rzeczypospolitej, Aleksander Maciesza.

Wspomniane tendencje nie dotyczą jednak ogółu płocczan. Okazuje się, że wiedza wielu z nich na temat tego, co działo się w ich mieście w okresie międzywojennym, jest nader uboga. W lipcu 2002 r. przeprowadzono na ulicach Płocka ankietę. Pytano m.in. o wydarzenie i postać istotnie związaną z miastem w okresie II Rzeczypospolitej. Prawie połowa z 330 ankietowanych nie potrafiła udzielić żadnej odpowiedzi. To również uzasadniało potrzebę podjęcia zagadnienia.

Celem pracy było sformułowanie odpowiedzi na szereg zasadniczych pytań dotyczących istoty i funkcji regionalizmu płockiego: jaki wpływ na kształt płockiego ruchu regionalnego w II Rzeczypospolitej miała kondycja gospodarczo-administracyjna miasta, pozbawionego przemysłu i zdegradowanego do roli miasta powiatowego?; które spośród działających w Płocku instytucji i stowarzyszeń zaangażowane były w regionalizm i w jakim stopniu?; jakie podejmowano w ramach tego ruchu inicjatywy i jakie miejsce zajęła wśród nich kultura ludowa?; kim byli regionaliści?; jaki wpływ miała ich działalność na kształtowanie tożsamości regionalnej płocczan?; które z postulatów opublikowanego w 1926 r. Programu Regionalizmu Polskiego w Płocku zrealizowano? Odpowiedź na te pytania umożliwia podjęcie szerszej refleksji na temat miejsca regionalizmu płockiego na mapie regionalizmu polskiego.

Udało się „wydobyć z zapomnienia” szereg postaci. O wielu płocczanach, nawet tych znanych, nie pisano ani nie mówiono dotąd jako o regionalistach, choć w pełni na to zasłużyli. Realizacja tematu stworzyła szansę aby to zmienić, rozwinąć i odpowiednio uzasadnić.

Region, do którego w okresie II Rzeczypospolitej odwoływali się płocczanie w swoich działaniach praktycznych i wypowiedziach teoretycznych, określany był mianem Mazowsza Płockiego. Okazuje się jednak, że sami regionaliści płockcy nie posiadali jednolitej, wspólnej koncepcji kształtu tego regionu. Najczęściej powoływano się na tradycje, utożsamiając Mazowsze Płockie z obszarem województwa płockiego z okresu I Rzeczypospolitej. W ten sposób sięgano się do jeszcze głębiej zakorzenionej w historii tradycji księstwa płockiego funkcjonującego do 1495 r., jako organizm polityczny poza granicami Korony. Utożsamiano również Mazowsze Płockie z obszarem guberni płockiej sprzed I wojny światowej. Definiując region sięgano do aktualnych granic administracyjnych. Konstruowano jego obszar na terenie kilku powiatów. Księża-regionaliści chętnie stawiali znak równości pomiędzy Mazowszem Płockim a terenem rozległej diecezji płockiej. Niektórzy autorzy tworzyli własne koncepcje kształtu regionu, nie posługując się jakimikolwiek granicami administracyjnymi. Inni częstokroć odwoływali się do odrębności istniejących w świadomości grupowej, kreując w ten sposób region kulturowy o granicach nieliniowych. Wypowiadali się

o mazowieckości w znaczeniu symbolicznym i ogólnym, nawiązując w ten sposób do pojęcia regionu – dzielnicy plemiennej. Miał to być pierwotny obszar o trudnych do sprecyzowania granicach, stanowiący kolebkę Mazowszan.

Obszar Mazowsza Płockiego stanowi w mojej pracy swego rodzaju sumę wszystkich tych propozycji. Nie wykluczam żadnej z nich, a wszystkie one zajmują istotne miejsce w budowaniu definicji regionu płockiego. Koniecznym stało się przyjęcie koncepcji nie tylko interdyscyplinarnej, ale i intersubiektywistycznej. Za podstawowe kryterium przyjąłem odrębność regionu w świadomości regionalistów płockich. Mazowsze Płockie było więc wszędzie tam, gdzie regionaliści płoccy je umiejscawiali. Dominowały w tym ujęciu czynniki historyczno-administracyjne. Odwoływano się także do czynników stricte kulturowych, jednak w dość specyficzny sposób, zdeterminowany faktem, iż był to region o mało wyraźnym własnym obliczu etnograficznym, znajdujący się na swoich rubieżach pod wyraźnym wpływem regionów sąsiednich. Pod względem etnograficznym, tam gdzie na wschodzie zaczynała się Kurpiowszczyzna, na południu Łowickie a na zachodzie Kujawy tam kończyło się Mazowsze Płockie. Bez wątpienia charakterystyczny dla tego swoistego subregionu mazowieckiego był spory odsetek drobnej szlachty zagrodowej, często w latach 20. i 30. XX w. pielęgnującej jeszcze, na różny sposób, swój status z okresu społeczeństwa stanowego. To społeczne oblicze regionu często eksponowano ze względu na brak spektakularnych argumentów etnograficznych. Mazowsze Płockie stanowiło także obszar oddziaływania – na zasadzie tradycji i kontynuacji – płockich instytucji kościelnych, sądowniczych i kulturalnych.

Problematyka podejmowana w pracy była fragmentarycznie poruszana w naukowych opracowaniach opublikowanych w formie książek lub artykułów. Pierwsze po II wojnie światowej refleksje na temat płockiego ruchu regionalnego w latach II Rzeczypospolitej zawarł Kazimierz Askanas w referacie zatytułowanym „Zagadnienie badań regionalnych w Płocku”. Referat został wygłoszony 1 grudnia 1956 r. na konferencji sprawozdawczo-planującej zorganizowanej przez Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk i Komisję Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. 35 lat później Aleksander Kociszewski, historyk i teoretyk regionalizmu, szczególnie zainteresowany dziejami Mazowsza, wielokrotnie nawiązywał do płockich doświadczeń w obszernym opracowaniu zatytułowanym „Regionalizm mazowiecki”. Autor ten objął badaniami całe historyczne Mazowsze, nakreślając jednocześnie bardzo rozległe cezury czasowe, sięgające 2 stuleci. Praca ta jest niezwykle cenna, daje bowiem możliwość dokonania niezbędnych spostrzeżeń porównawczych, jednak jej rozległość uniemożliwia wyczerpanie tematu zarówno w kontekście Płocka jak i szeregu innych miast regionu.

Najbardziej zbliżone pod względem zagadnienia oraz cezur czasowo-przestrzennych, do zaproponowanego przeze mnie tematu, są artykuły autorów związanych z Towarzystwem Naukowym Płockim: Anny M. Stogowskiej „Płock

jako centrum regionalizmu na Mazowszu” oraz Mariana Chudzyńskiego „Miejsce Płocka w mazowieckim ruchu regionalnym”. Te krótkie, w miarę syntetyczne teksty, stanowią jednak zaledwie próbę zasygnalizowania najistotniejszych kwestii dotyczących płockich działań regionalnych w II Rzeczypospolitej. Wspomniane opracowania, ani traktowane jako całość, ani analizowane osobno, nie odpowiadają na zasadnicze pytania badawcze postawione wcześniej. Marginalnie poruszano w nich kwestię obecności kultury ludowej w ruchu regionalnym. Większość inicjatyw nie doczekała się osobnych, skromnych nawet opracowań. Nie podjęto dotychczas próby wszechstronnego uogólnienia regionalizmu w Płocku w okresie II Rzeczypospolitej.

Teren badań obejmuje miasto Płock, choć opisywane i komentowane wydarzenia miały miejsce na terenie uznawanym za Mazowsze Płockie, a także w miejscowościach poza regionem m.in. Warszawie, Łodzi, Poznaniu, Włocławku i Łowiczu.

Podstawę źródłową pracy stanowiły przechowywane w Płockich archiwach materiały w postaci źródeł aktowych i opisowych. Dotyczą one działalności stowarzyszeń regionalistycznych i podejmowanych przez nie inicjatyw. Szereg materiałów archiwalnych, w postaci tzw. dokumentów osobistych, szczególnie listów, związanych jest z samymi regionalistami. Wykorzystałem również źródła drukowane, głównie w postaci statutów, regulaminów i sprawozdań z działalności różnych organizacji. Wartościowe okazały się wspomnienia i pamiętniki, zarówno te drukowane, jak i pozostające w formie rękopisów.

W sytuacji, gdy archiwalia przynosiły jedynie informacje szczątkowe, główną podstawę źródłową stanowiły roczniki pism. Wykorzystałem zawartość zarówno stosunkowo licznych dzienników ukazujących się w Płocku, jak i czasopism religijno-społecznych, periodyków uczniowskich i nauczycielskich oraz miesięczników regionalistycznych. W pismach tych można odnaleźć nie tylko opisy i komentarze dotyczące wydarzeń związanych z ruchem regionalistycznym, ale także przedruki sprawozdań, wspomnienia, drobne opracowania historyczne o charakterze przyczynkarskim.

Wykorzystałem także, jako źródło, literaturę piękną, czyli dorobek literacki płocczan tego okresu. Poezję Stanisława Kostaneckiego i Władysława Broniewskiego, prozę Zygmunta Jakubowskiego, anonimowe zazwyczaj utwory poetyckie o tematyce regionalnej, publikowane w miejscowej prasie, a oprócz tego teksty satyryczne Kazimierza Mayznera i Konstantego Bolesty-Modlińskiego. Zawarte w utworach literackich informacje nie mają wprawdzie znaczenia dla faktografii, stanowią natomiast źródło wiedzy na temat świadomości zbiorowej, propagowanych postaw, a także wrażliwości społecznej i estetycznej samych autorów.

Ponadto, pozyskując źródła wywołane, przeprowadziłem szereg wywiadów z aktywnymi obecnie działaczami stowarzyszeń regionalnych i pracownikami placówek kulturalnych.

Przedmiot badań – to znaczy regionalizm, w różnych swoich aspektach jako zjawisko zamknięte już w określonych cezurach czasowych, kojarzy się z kilkoma naukami, głównie historią, etnologią, socjologią, pedagogiką społeczną, a nawet filologią polską, archeologią, geografą czy naukami ekonomicznymi. W związku z tym, rozprawa wymagała zastosowania zintegrowanego naukowo podejścia do badanego zjawiska. Przyjąłem metody i techniki badawcze charakterystyczne dla większości wspomnianych nauk. W ramach zastosowania metody historycznej, wykorzystałem technikę kwerendy w archiwach i muzeach. Zdobyte w ten sposób informacje o faktach szczegółowych, pozwoliły mi dokonać szeregu zasadniczych uogólnień m.in. na temat charakteru działalności regionalistycznej poszczególnych stowarzyszeń i instytucji. Metody socjologiczno-etnologiczne poparłem wykorzystaniem technik: ankiety środowiskowej, zawierającej pytania półotwarte oraz indywidualnego, nieskategoryzowanego wywiadu, prowadzonego w sposób swobodny. Prowadząc badania biograficzne, sięgnąłem po metodę socjologiczno-pedagogiczną, określaną jako studium indywidualnych przypadków. Chodziło mi głównie o przedstawienie sylwetek płockich regionalistów, określenie ich światopoglądu, ocenę stopnia aktywności i przyczyn zaangażowania w ruch regionalistycznym. Pomocna okazała się w tym względzie technika analizy dokumentów, za szczególnym uwzględnieniem wspomnianych już dokumentów osobistych, listów i pamiątek. Podejściem interdyscyplinarnym okazała się także zastosowana przeze mnie technika ankiety do analizy masowych źródeł historycznych. Ta stosunkowo rzadko wykorzystywana przez badaczy technika polegała, w przypadku mojej pracy, na sporządzeniu kwestionariusza zawierającego pytania ułożone pod kątem regionalizmu oraz na próbie szukania na nie odpowiedzi w źródłach masowych. Technikę tę wykorzystałem w trakcie kwerendy, która objęła ponad 8 000 pojedynczych numerów rozmaitych gazet i czasopism.

W ramach podejścia etno-historycznego zwróciłem uwagę na obecność wybranych elementów kultury ludowej, zarówno w programach jak i działaniach praktycznych regionalistów płockich. Ukazałem regionalizm jako ważny element kultury Płocka okresu II Rzeczypospolitej. Stowarzyszenia regionalne prowadziły przede wszystkim akcję udostępniania i upowszechniania kultury. Podejmowano inicjatywy z obszaru sztuki, czego z reguły nie uwzględnia się w narracjach historycznych. W ramach regionalizmu propagowano określone postawy np., społecznika, patrioty, katolika, uznając je za pożądane i społecznie wartościowe.

Aby odpowiedzieć na pytania badawcze sformułowane wcześniej, przyjąłem określony, rzeczowy, ale z zachowaniem chronologii, układ pracy. Pierwszy rozdział poświęcony jest tradycjom regionalizmu płockiego, czyli faktycznie określa jego genezę. To bardzo istotne dla dalszych rozważań zagadnienie, chociażby z tego względu, że na początku XX w. powstało szereg stowarzyszeń i uaktywniło się wielu działaczy, którzy brali następnie udział w ruchu regionali-

stycznym lat 1918-1939. Drugi rozdział nakreśla podstawy programowe regionalizmu płockiego, na które składały się zarówno wytyczne ogólnopolskie, jak i zindywidualizowane wypowiedzi płockich teoretyków. W tej części pracy znalazł się także szkic do portretu zbiorowego tutejszych działaczy regionalnych. Rozdział trzeci prezentuje zaplecze instytucjonalne działalności regionalistycznej, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji założonych płockich stowarzyszeń partycypujących w tym ruchu. Stosowny fragment rozdziału, poświęcony jest prasie, ze względu na jej rolę w krzewieniu i propagowaniu idei, o których mowa. W rozdziale czwartym i piątym omawiam główne inicjatywy regionalne, z podziałem na społeczno-kulturalne oraz społeczno-gospodarcze i administracyjne. Szósty rozdział, stanowi próbę odtworzenia autowizerunku płocczan na podstawie regionalnej spuścizny publicystycznej i literackiej okresu II Rzeczypospolitej.

Płock w okresie II Rzeczypospolitej plasował się w grupie miast średnich. Był jednak ośrodkiem pozbawionym większych zakładów przemysłowych, funkcjonującym ekonomicznie w oparciu o zaplecze rolnicze okolicy. Był także miastem zacofanym komunikacyjnie, otrzymując połączenie kolejowe dopiero w połowie lat 20. XX w. W Płocku istniały 2 seminaria nauczycielskie (do 1936 r.), oraz 3 państwowe gimnazja. Znaczący wpływ na życie społeczno-kulturalne miasta posiadało środowisko kościoła rzymskokatolickiego skupione w 2 wpływowych ośrodkach Kurii Diecezjalnej oraz Seminarium Duchownym. Spośród nauczycieli płockich szkół oraz duchowieństwa rekrutowała się większość regionalistów.

Wśród wydarzeń mających miejsce w Płocku w latach II Rzeczypospolitej, szczególnie jedno wywarło znaczny wpływ na regionalizm, kształtując tożsamość regionalną i wysoką samoocenę płocczan. W sierpniu 1920 r. wycofujące się spod Włocławka oddziały bolszewickie zaatakowały Płock. Po początkowej panice zorganizowano w mieście obronę, przy wydatnym udziale ludności cywilnej i harcerzy. Walki trwające 2 dni nie miały poważniejszego znaczenia militarnego w wojnie polsko-bolszewickiej, jednak stały się dla płocczan ważnym elementem tzw. „historii żywej”, dowodem ich umiłowania miasta i regionu, epizodem dziejowym podlegającym procesowi mityzacji.

U podstaw regionalizmu płockiego znalazł się mocno wyeksponowany element, który zaważył na jego specyfice. Elementem tym była nostalgia za utraconym znaczeniem administracyjnym. Skoro miasto przestało być centrum Mazowsza Płockiego – regionu administracyjnego, podjęto trud budowania i podkreślania jego roli jako głównego ośrodka Mazowsza Płockiego – regionu kulturowego. Spowodowało to bardziej konsekwentne skierowanie się regionalistów ku przeszłości i tym samym swoiste dowartościowanie tradycji. Regionaliści starali się podkreślać regionotwórczą rolę Płocka w oparciu o wyniesione z historii więzi emocjonalno-sentymentalne. Przeszłość a nie teraźniejszość zaniedbanego ekonomicznie i komunikacyjnie miasta, miała w nowych warunkach

wyróżniać Płock w regionie. Pochowanych w katedrze płockiej władców Polski Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego uparcie nazywano królami. Twierdzono, że w Płocku padły pierwsze strzały postania styczniowego. Wyolbrzymiano bohaterstwo płocczan w czasie obrony miasta przed bolszewikami w sierpniu 1920 r. To selektywne spojrzenie wstecz, nie zawsze zresztą zgodne z faktami historycznymi, nie oznaczało jednak, że regionaliści płoccy nie potrafili myśleć nowocześnie i patrzeć w przyszłość. Historyzm regionalistów nie był wynikiem jakiejś intelektualnej zaściankowości, ale racjonalną reakcją na obniżenie rangi Płocka w administracji, ekonomice i życiu kulturalnym państwa.

Można jednak powiedzieć, że sytuacja w jakiej znalazł się Płock i płocczanie u progu II Rzeczypospolitej, działała kulturotwórczo i mobilizująco na tutejsze środowisko. Miasto mające pełnić rolę ośrodka dla regionu, nie stało się jedynym obiektem zainteresowań regionalistów. Wyszli oni daleko poza roгатki miasta. Zajęli się poszukiwaniem odrębności, a precyzyjniej, poszukiwaniem utraconej odrębności. Odrębność ta dotyczyć miała obszaru, którego Płock mógłby być kulturową, bo już nie administracyjną, stolicą. W tym kontekście Mazowsze Płockie było bardziej regionem postulowanym, niż rzeczywiście odzwierciedlającym określoną sytuację kulturową na danym terenie. Nic więc dziwnego, że region ten starano się wyznaczyć w przestrzeni możliwie szerokiej, sięgając aż po Kurpiowszczyznę. Wykorzystując pojawienie się w płockim środowisku ks. Władysława Skierkowskiego i jego zainteresowania folklorem muzycznym, płocki teatr wystawiał w całym kraju sztukę „Wesele na Kurpiach”, zaś Stacja Badań Naukowych Dorzecza Środkowej Narwi, prowadzona przez Adama Chętnika w Nowogrodzie, działała pod egidą TNP. To swoisty fenomen organizacyjno-kulturowy, bo czyż nie byłoby bardziej oczywistym gdyby na miejscu płockich placówek, w tym konkretnym przypadku, wystąpiły instytucje z Łomży, Ostrołęki lub Przasnysza? Prawdziwie regionalny charakter posiadały płockie muzea, gromadząc eksponaty z rozległego obszaru Mazowsza. Miesięczniki regionalistyczne „Mazowsze Płockie i Kujawy”, a następnie „Życie Mazowsza” miały zdecydowanie ponadpowiatowe aspiracje.

Regionaliści nie rezygnowali ze starań o utworzenie województwa ze stolicą w Płocku. Odwoływali się przy tym do argumentów historycznych, gospodarczych, a nawet geograficznych. Podkreślano zasługi i rangę nieistniejącego już tutaj regionu historycznego, związanego z Płockiem. Działania te, choć nieskuteczne, pozwalają z dzisiejszej perspektywy określić regionalizm płocki także w jego quasi-politycznym wymiarze. Regionaliści pisali memoriały do ministerstw, spotykali się z parlamentarzystami, aby wyjednać ich przychyłność, lobbowali (używając dzisiejszego języka) za utworzeniem województwa mazowieckiego z siedzibą w Płocku.

Kolejnym, charakterystycznym elementem regionalizmu płockiego, był permanentny proces utrwalania związków Płocka i regionu płockiego z Mazowszem. Proces ten wiązać należy z pojmowaniem regionu w sposób sym-

boliczny oraz pielęgnowaniem i kształtowaniem tożsamości regionalnej. W publicystyce tamtego okresu odnajdujemy obraz Mazowszan hołdujących wartościom takim jak pobożność, upór, patriotyzm, szczerłość, prostota. Tożsamość regionalną mieszkańców okolic Płocka wyznaczano zatem w oparciu o zestaw cech przypisywanych Mazowszanom od wieków. Płocczanie akceptowali ten stworzony przez obcych wizerunek, starając się nadać mu pozytywny wydźwięk.

Praca potwierdza wybitną rolę, jaką odegrał w ruchu regionalistycznym Aleksander Maciesza i Towarzystwo Naukowe Płockie, którym kierował. Niemniej jednak, co należy podkreślić, wiele cennych inicjatyw miało licznych współorganizatorów, często spoza środowiska TNP, a w niektórych działaniach placówka ta nie brała udziału.

Warto zwrócić uwagę na konieczność podjęcia syntezy regionalizmu płockiego dla okresu Polski Ludowej. Okres ten wydaje się być interesujący, ze względu chociażby na panujące wówczas warunki społeczno-polityczne i ustrojowe, a także na przemiany jakim uległ Płock i region w latach 60. XX w. Nastąpiło wówczas uprzemysłowienie związane z budową zakładów rafineryjnych i petrochemicznych. Zmienił się nie tylko Płock, ale i pejzaż wsi znacznej części Mazowsza. Powstała filia Politechniki Warszawskiej, a w 1975 r. utworzono województwo płockie. Dopiero wtedy urzeczywistniły się postulaty regionalistów płockich okresu II Rzeczypospolitej, aby ich miasto stało się ośrodkiem akademickim, wojewódzkim i przemysłowym.

Generalnie rzecz ujmując, trudno regionalizm płocki porównać zasięgiem wpływu, intensywnością działań i pozycją z regionalizmem podhalańskim, czy kaszubskim. W zasadzie pełnił on rolę swoistego subregionalizmu mazowieckiego. Jednak posiadał wyraźne cechy niezależności i autonomii, zajmując osobne miejsce w regionalizmie dzielnicowym i ogólnopolskim.